

Չօտա, սօտա «կալաքար, որ կը գործածուի լուսայքի մէջ՝ ձերմակեղէնները դիւրաւ մաքրելու համար».

է

Էլեկտրիկ «Երկարակամութիւն» <Փրանս. électrique ձեռով մեղմէ հեռու է իտալ. elettrico.

Էնիգէ «գրչի երկայնութեամբ տախտակէ սայրաւոր բարակ գործիք մը՝ որ երբ աղամանդեայ եւ այլ բարերը իրենց տեղւոյն մէջ զետեղուին, ակնակապիճին շրթոնները քարին վրայ շրջելու եւ ամրացնելու կը ծառայէ».

Էքսպրեսս «Փարիզէն Պոլիս բանոց ձեւընթաց կառախումբը» <Փրանս. express, յատկապէս Orientexpress «Արեւելեան ձեւընթաց»:

Էքսպոզիցիոն «համաշխարհային ցուցահանդէս» <Փրանս. exposition. բառը տարածուել սկսաւ 1889 թուականի Փարիզի ցուցահանդէսին հետ:

Էքոնոմիա «անտեսութիւն, ծախքի մէջ խնայողութիւն» <իտալ. economia. — մեղ հետ գործ չունի Փրանս. économie. բայց յն. οἰκονομία, որ արդի լեզուին մէջ կը հնչուի Էքոնոմիա, մտած է նաեւ հայոց մէջ, ուր կը գտնենք նաեւ Էքոնոմիա ձեւը:

Էօրէֆէ «մանելու գործիք, իլ».

Ը

Ըզմարիտ «տեսակ մը ձուկ».

Ըզպանուտ «հսկայ, վիթխարի հասակով».

Ընկելա «զմելիի ձեռով գործիք մը՝ որով զամուսն աղամանդին բոլորտիքը կը բանան».

Ընկալի «զուրկակ. իբր համեմ գործածուող բոյս մը, Փրանս. origan» <թրք. raganı, յն. ρίγανη, իտալ. origano նոյն նշ. մեր բառը ձեւի տարբերութեան պատճառով իտալերէնէ չէ, այլ թուրքերէնէ]:

Ընկալի «սարգարում, կանոնաւորում, կարգ կանոն».

Ընկալի «զգեստին ձեւն ու կարերը կանոնաւորելը» <նոյն իտալ. regola «կարգ, կանոն» բառն է, որ յունարէնէ մէջ ստանալով -izo մասնիկը՝ անցեր է մեզի:

Ընկալի «զգեստի վրայ ծաղկար, ծաղկով կարել» <Փրանս. rabattement «կտարել (օձիքը), հարթել ծաղըր կամ կարը»:

Ընկալի «հօշկակարի մեծ խարտոց՝ կօշիկին մէջը, տակը կամ կրունկին վրայ

գտնուած գամերը խարտելով յղկելու համար» <իտալ. raspa «խարտոց»:

Ընախիֆյա «եղերդ, եղրդակ, իբր աղցան ուտելու լեղի խոտ մը, chicorée» <իտալ. radicchio, որմէ նաեւ յն. ρόδιχα.

Ընափօրք, բնափօրք «տեղեկագիր, տեղեկագրութիւն (ոստիկանական, բժշկական եւն)» <իտալ. rapporto, որմէ նաեւ թրք. rapor, արաբ. راپورت, եւ Փրանս. rapport ձեւէն առնելով՝ արաբ. rapor «տեղեկագիր, ղեկուցագիր»:

Ընէնի «ծխախոտի մենաշորհեալ ընկերութիւնը. 2. լայնաբարձ՝ մենաշորհ».

Ընէչէքա «բժշկական ղեկագիր», ֆլ. դաշաքա թրք. reçeta, յն. ρετσεττα <իտալ. ricetta «ղեկագիր»:

Ընէզիմա «ոտին», թրք. reçina, յն. ρετσίνα <resina, որ եւ ragia «ոտին»:

Ընէվոլ «քիչ անգամ կ'ըսուի ընէվոլէր» <Փրանս. revolver.

Ընիկա «ձեւագրութեան մէջ գործածուած քանոն» <իտալ. riga «քանոն»:

Ընօկկա, բնօկկա «ասորեակ, իբր աղցան ուտելու համեմաւոր բոյս մը», թրք. օջ, roka, արմկ. rokka <իտալ. ruca, rucetta, որ եւ Փրանս. roquette «ասորեակ»:

Ընօմ «բարկօղի, ոմ», թրք. rom <Փրանս. rhum (որ կը հնչուի rom). ձեռով մեղմէ տարբեր է ասոր հոմանիչ իտալ. rum.

Ընօպատիկ «տնային թեթեւ կանացի զգեստ» <իտալ. roba di camera «տնեակի զգեստ».

Ընօպտէլա «տնային թեթեւ կանացի զգեստ» <իտալ. roba di camera «տնեակի զգեստ».

Ընօնա «հօշկակարական անուանող գործիք մէջ, որ կարը դուրսէն եղած կօշիկին եղերքը կը քսեն, որպէս զի կարերուն հատերը երեւան» <իտալ. rota (աւելի սովորական է ruota) «անիւ եւ գանազան անուանող գործիքներ»:

Ըսքօփաքօ «լուիկի սալցայով (tomate) տապակած միս».

Ըսկապիին «նուրբ կրունկներով եւ երեսը բաց կանացի կօշիկ մէջ» <իտալ. scarpino, որ նուագականն է scarpa «կօշիկ» բառին.

Ըսպաքի «խաղաթղթի մէջ խաչածեւ նշանը, գլու. ձանձ կամ խաչիկ, trèfle», թրք. اسپاتی aspati <իտալ. spada, spade, որ բուն կը նշանակէ «թուր, սուր» եւ է յն. σπάθη, յն. σπαθί ձեւէն:

Ըսպաքա «խաղաթղթի մէջ խաչածեւ նշանը, գլու. ձանձ կամ խաչիկ, trèfle», թրք. اسپاتی aspati <իտալ. spada, spade, որ բուն կը նշանակէ «թուր, սուր» եւ է յն. σπάθη, յն. σπαθί ձեւէն:

Ըսպաքա «խաղաթղթի մէջ խաչածեւ նշանը, գլու. ձանձ կամ խաչիկ, trèfle», թրք. اسپاتی aspati <իտալ. spada, spade, որ բուն կը նշանակէ «թուր, սուր» եւ է յն. σπάθη, յն. σπαθί ձեւէն:

Ըսպաքի «խաղաթղթի մէջ խաչածեւ նշանը, գլու. ձանձ կամ խաչիկ, trèfle», թրք. اسپاتی aspati <իտալ. spada, spade, որ բուն կը նշանակէ «թուր, սուր» եւ է յն. σπάθη, յն. σπαθί ձեւէն:

Ըսպաքա «խաղաթղթի մէջ խաչածեւ նշանը, գլու. ձանձ կամ խաչիկ, trèfle», թրք. اسپاتی aspati <իտալ. spada, spade, որ բուն կը նշանակէ «թուր, սուր» եւ է յն. σπάθη, յն. σπαθί ձեւէն:

Ըսպաքա «խաղաթղթի մէջ խաչածեւ նշանը, գլու. ձանձ կամ խաչիկ, trèfle», թրք. اسپاتی aspati <իտալ. spada, spade, որ բուն կը նշանակէ «թուր, սուր» եւ է յն. σπάθη, յն. σπαθί ձեւէն:

Ըսպաքա «խաղաթղթի մէջ խաչածեւ նշանը, գլու. ձանձ կամ խաչիկ, trèfle», թրք. اسپاتی aspati <իտալ. spada, spade, որ բուն կը նշանակէ «թուր, սուր» եւ է յն. σπάθη, յն. σπαθί ձեւէն:

Ըսպաքա «խաղաթղթի մէջ խաչածեւ նշանը, գլու. ձանձ կամ խաչիկ, trèfle», թրք. اسپاتی aspati <իտալ. spada, spade, որ բուն կը նշանակէ «թուր, սուր» եւ է յն. σπάθη, յն. σπαθί ձեւէն:

Ըսպաքա «խաղաթղթի մէջ խաչածեւ նշանը, գլու. ձանձ կամ խաչիկ, trèfle», թրք. اسپاتی aspati <իտալ. spada, spade, որ բուն կը նշանակէ «թուր, սուր» եւ է յն. σπάθη, յն. σπαθί ձեւէն:

Ըսպանյոյ «սպանացի» 2. տեսակ մը ոչ-խար՝ որ յարգի չէ», թրք. اسپانیا aspanyol < իտալ. spagnolo «սպանացի»:

Ըսպեչար «գեղագործ». հին բառ, որ շատ տեղ արգէն փոխանակուած է թրք. եզանի բառով. < իտալ. spezieria «գեղատուն», որ կազմուած է spezie բառէն. իտալ. z համապատասխան չէ մեր չ ձայնին. բայց որովհետեւ spezie երկրորդաբար կ'ըսուի նաեւ specie, ուստի կրնանք ենթադրել որ spezieria բառն ալ ունենայ *specieria ձեւ մը, թէեւ ասիկա ոչ գրական իտալերէնի եւ ոչ ալ վենետիկան բարբառին մէջ գոյութիւն ունի: Թրք. եւս հին ձեւով կ'ըսուի اسپنجيار aspençyar «գեղագործ»:

Ըսպոքա «փողոցի վաճառականներու տափակ կողովը» < իտալ. sporta «կողով». — հմմտ. նաեւ թրք. asporta, ֆրանս. sporte «պրտուէ հիւսուած կողով»:

Ըսվանցիկ «աւսարիական արծաթեայ դրամ մը՝ 2 դրուշ արժողութեամբ» < գերմ. zwanzig «քսան» բառն է, «քսաննոց» իմաստով: Բառս գործածական է եղած Խրիմի պատերազմին ժամանակ, բայց յետոյ տաճկական կառավարութեան կողմէ նոյն դրամը հաւաքուելով՝ նիւթին հետ բառն ալ հիմայ բոլորովին ջնջուած է:

Ըստափա «թղթէ կամ խաւքարտէ տիպար՝ որուն վրայէն կը ձեւեն շքապգետի, հանդերձի, կօշիկի եւն մասերը, patron» < իտալ. stampa «տպագրութիւն, նշան, մամուլ, կաղապար, տեսակ, որակ, օրինակ»:

Ըստասիօն «չողեկաօքի կայարան», թրք. astasion < ֆրանս. station.

Ըստիֆա «գնտախաղի մէջ գնտակները մղելու յատուկ փայտէ գաւազան. 2. մօտ 30 սանթիմէթր երկարութեամբ կարծր եւ շատ յիղի պլանածեւ փայտ մը՝ որով կօշկակարները կօշիկին տակը կամ քովերը տրորելով կը փայլեցնեն. 3. կազմարարներու սակորէ բարակ գործիքը՝ որով նորատիպ գրքերու թերթերը կը ծալեն ու ծալքը կը յղկեն» նոյնը Ակնայ բարբառին մէջ եղած է իտալիֆա «մասի երկայնութեամբ բարակ սակր մի ծայրը կպչուն մեղրամոմ, որով ազամանը իր դետեղեալ տեղէն դուրս կը քաշեն» (ձանիկեան, Հնութիւնք Ակնայ, էջ 348) < իտալ. stecca «գնդամուզի գաւազան, հովահարի կոթ, թուղթ ծալելու յատուկ սակորէ կամ

փայտէ կազմարարական դանակ, կօշկակարի յղկիչ փայտ եւն»:

Ըստոն «զսպանակով կամ թելով երնող լեջնող արեւարգել վարագոյր < ֆրանս. store»:

Ըստոսոփա (լն. սրբոփա, սերոփա) «հաստ բիր, կոպալ, մահակ», թրք. استروپا istropa նոյն նշ. անշուշտ օտար է, բայց ճիշտ համապատասխան բառը չեմ գտած. կայ իտալ. stropia «ուռիի ոստ՝ խաղողի որթերը կապելու համար». նյն. στροπα «րիբ» ընդհ է թէ փոխառուալ:

Ըստօփէն «կանգնէ՛, դադա՛ր». շոգե-նաւերու մէջ գործածուած բանաձեւ է. այսպէս հրաման կու տայ նաւապետը մեքենավարին՝ երբ ուղէ շոգենաւը կեցնել. բառը մտած է նաեւ սովորական կեանքի մէջ, թէեւ այս անգամ աւելի կատակի լեզուով. < անգլ. stop here «կանգնէ՛ այստեղ» (stop կանգնիլ եւ here հոս): Նոր բառը իբր ծովային բանաձեւ ընդունուած է նաեւ այլուր. ինչ. ֆրանս. stop «կանգնէ՛», stopper «մեքենան կանգնեցնել» (բայը):

Ըսփամաչէթ «կէտի ճարպով պատ-րաստուած տեսակ մը կարծր մոմ» < իտալ. spermaceti «կէտի ճարպ»:

Ըսփէֆիլիպսիօն «ատետրական շահագործութիւն» < ֆրանս. speculation:

Ըսփանտիլ «ծովին խորութիւնը չափելու գործիք, sonde» < իտալ. scandaglio «ծովաչափ». մեր բառը կ'ենթադրէ *scandiglio երկրորդական ձեւ մը, որ իրօք գոյութիւն ունեցած ըլլալու է, քանի որ բայը կ'ըսուի հաւասարապէս scandagliare կամ scandigliare «ծովին խորութիւնը չափել sonder»:

Ըսփանօզ «նաւակին կողերուն վրայ ցցուած մատնածեւ փայտիկներ, որոնց կը կապեն թիերը, ֆրանս. tollet, Նոր-Բայա-լիտի հայոց գաւառականով՝ թել». < իտալ. scarmo, որ յունարէնի մէջ -os վերջաւորութիւնը ստանալէ յետոյ թուրքերէնի միջոցով անցած է մեզի:

Ըսփոլաքուրա «վզարեկոր. զգեստին վրիզը պատրաստելու համար աղեղնածեւ կտրուած մասը» < իտալ. scollatura:

Ըսփօթ «գեղչ», թրք. اسکو askonto, ֆրանս. escompte < իտալ. sconto:

(Շարունակելի): 2. ԱՃԱՌԵԱՆ

ՔԵՐՈՎՐԸ ՊԵՏԿԵՆԵՆ ԳՈՐԲԵՏՈՒՄ

(Շարունակութիւն):

Անքերի ցանկը Գորպատի Համալսարանի ուսանողներէ, առաջին օրերից խի, պարունակում է, 1802 թ. մինչեւ 1889 թ., շուրջ մէկ եւ կէս տասնեակ հազար անուններ, դրանց թւում նաեւ՝ քառասուն հայ ուսանողների անուններ:

Ամէն մի ուսանողի մասին գրի են առնուած, արձանագրման օրն իսկ, մի քանի անհրաժեշտ տուեալներ՝ որպէս պատասխան ընդհանուր եւ միատեսակ հիմնական հարցումներին:

Ձեռագիր Մայր Մատենի մէջ (հատոր II) Գերովրէ Պատկանեանի մասին գրուած ենք հետեւեալ տուեալները.

- 1. Արձանագրման թիւը — 5695:
- 2. Ուսանողի անունը — Գերովրէ Պատկանեանց, Լաղարեան ձեմարանից:
- 3. Ծննդեան տարին եւ օրը — 4 մայիսի 1833: Հայ-Լուսաւորչական:
- 4. Ծննդեան վայրը — (Նոր-)Նախիջեան:
- 5. Ծնողների կամ խնամակալների անունները, զիրքը եւ յայտարար նշանը — Պետրոս քահանայ: — Աննա, ծնեալ Ալամ-զարեանց:
- 6. Ծնողների կամ խնամակալների բնակավայրը — Ստաւրոպոլ:
- 7. Ո՞ր Գնահուլտետում է արձանագրուած — Պետաստնտեսագիտական (Cameratia):
- 8. Արձանագրման (Immatriculation) թուականը — 19 յունուարի 1851:
- 9. Ե՞րբ է թողած համալսարանը — 1852 թ. սեպտ. 9: Ընդհանուր վկայաթուղթ՝ 3 յուլիսի 1853, թիւ 1200:
- 10. Ջնջումն անուան (ուսանողների ցանկից), պատիժ կամ հեռացում: — Պարապ է թողուած պատասխանի տեղը:
- 11. Ե՞րբ է վերընդունուած համալսարան: — Պարապ է թողուած պատասխանի տեղը¹⁴:

Այժմ առաջ բերենք Գ. Պատկանեանի Թղթածրարի ցանկը: Այդ Թղթածրարի սկիզբը ասուած է. «Բովանդակութեան

14 Այդ նշանակում է՝ Գ. Պատկանեան ուսանող եղած ժամանակ որեւէ պատժի չէ ենթարկուած, անունը չէ ջնջուած ուսանողական ցանկից եւ չէ հեռացուած կամ վերընդունուած համալսարան:

15 Թղթածրարի մէջ ամէն տեղ նշանակուած ենք զանում Cherubim Patkianz կամ Patcanianz անունանաւեր: Ինքն եւս ստորագրում է՝ Cherubim Patcanianz:

16 «Կոնսիստորիա» էին կոչում ցարական կառավարութեան օրով Հայոց թեմական հոգեւոր ատենաները: Աստրախանը կազմում էր Ռուսաստանի Հայոց թեմերից մէկը եւ ունէր իր կոնսիստորիան կամ հոգեւոր ատենանը:

17 Յայտնապէս՝ ծննդեան վկայական Գ. Պատկանեանի:

18 Ամէն մի նորեկ ուսանող պարտաւոր էր ներկայացնել նաեւ յատուկ թղթաւորութեան գիր իր ծնողների (եւ կամ խնամակալների) կողմից առ այն, թէ վերջիններս համաձայն են որ նա մտնի համալսարան:

ցանկ՝ Գերովրէ Պատկանեանցին վերաբերեալ գործերի»: Տակը կարգում ենք հետեւեալ մակագրութիւնը. «վերոյիշեալ փաստաթղթերը ստացայ 9 սեպտ. 1852»: Ստորագրութիւն՝ Գերովրէ Պատկանեանց¹⁵:

Թղթածրարի մէջ սկզբնապէս եղած եւ համալսարանը թողնելիս Պատկանեանի յետ վերցրած այդ փաստաթղթերը, ինչպէս տեսնում ենք Բովանդակութեան Յանկից եւ որոնց մասին համալսարանի վարչութեան կողմից ասուած է, ըստ սովորականին, «Վկայականներ, որ ներկայացուել են ուսանողների շարքը ընդունուելու առթիւ», հետեւեալները եղած են.

- 1. Վկայական՝ տրուած Աստրախանի Կոնսիստորիայի¹⁶ կողմից¹⁷, 6 յունուարի 1842, թիւ 18:
- 2. Վկայական՝ տրուած Լաղարեան ձեմարանի Հոգաբարձուի կողմից, 22 յուլիսի 1849, թիւ 171:
- 3. Թղթաւորութեան գիր Պատկանեան քահանայի¹⁸:
- 4. Բարեյուսութեան վկայական՝ տրուած Գորպատի ոստիկանապետի կողմից¹⁹, 13 յունուարի 1851, թիւ 243:
- 5. Վկայական՝ տրուած Լաղարեան ձեմարանի վերատեսչի²⁰ կողմից, 21 մարտի 1850, թիւ 176:

Այդ փաստաթղթերից զատ, որ սկզբնապէս եղած են Գ. Պատկանեանի Թղթածրարում եւ ապա յետ անուած, «Բովանդակութեան Յանկ»ի մէջ նշանակուած է եւ մի վեցերորդ գրութիւն, որ մնում է Թղթածրարում, քանի որ Համալսարանի ներքին գործերին է վերաբերում. այն է՝ «Արձանա-

15 Թղթածրարի մէջ ամէն տեղ նշանակուած ենք զանում Cherubim Patkianz կամ Patcanianz անունանաւեր: Ինքն եւս ստորագրում է՝ Cherubim Patcanianz:

16 «Կոնսիստորիա» էին կոչում ցարական կառավարութեան օրով Հայոց թեմական հոգեւոր ատենաները: Աստրախանը կազմում էր Ռուսաստանի Հայոց թեմերից մէկը եւ ունէր իր կոնսիստորիան կամ հոգեւոր ատենանը:

17 Յայտնապէս՝ ծննդեան վկայական Գ. Պատկանեանի:

18 Ամէն մի նորեկ ուսանող պարտաւոր էր ներկայացնել նաեւ յատուկ թղթաւորութեան գիր իր ծնողների (եւ կամ խնամակալների) կողմից առ այն, թէ վերջիններս համաձայն են որ նա մտնի համալսարան:

19 Ամէն մի նորեկ ուսանող պարտաւոր էր դարձեալ՝ ոստիկանութիւնից եւս ստանալ ու համալսարանի վարչութեան ներկայացնել քաղաքական բարեյուսութեան վկայական, որից երեւար որ նա հակա-կոստալարական ընթացքի մէջ չէ եղած:

20 Անշուշտ՝ ուսման վկայական: